

кандидатів наук, які досягли передпенсійної вікової категорії, було більше, ніж чоловіків. У 2005 році кандидатів наук серед чоловіків, що досягли перед пенсійного віку, було на 3,0% більше.

- Чоловіки з науковим ступенем кандидата наук мають можливість працювати довше за жінок, а це знову ж дає можливість забезпечити себе матеріально.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, потрібно зазначити передчасність остаточних висновків без порівняння результатів аналогічних досліджень інших ВНЗ м. Вінниці. Наразі можемо зауважити лише гендерні особливості, що існують у кадровій політиці ВНТУ.

1. «Звіт про виконання в Україні положень Пекінської декларації та Платформи дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією із становища жінок (1995-2002)». – ПРООН, 2001. – 111 с.

УДК 328.161 (477)

УКРАЇНА У ПРОСТОРИ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ

Р. Балабан

У статті окреслюються чинники кризових процесів в Україні, виокремлюються періоди за часів незалежності, протягом яких відбувалося збідніння населення, виведення коштів за кордон, збагачення окремих осіб, наближених до владних структур.

Ключові слова: криза, виборчі кампанії, влада, збагачення, «дивна економіка».

In the article, the author determines the reasons of crisis situation in Ukraine and offers several periods at the times of Independence when people were becoming poorer, money were transferring abroad, particular powerful persons were enriching.

Keywords: crisis, election campaigns, power, enriching, «strange economy».

Перші роки незалежності (початок 90-х) вирізнялися зубожінням населення, коли заробітні плати найманих працівників складали не більше 10-30 доларів на місяць, а статок у 100 доларів вважався

високим. Наявність мобільного телефону свідчила про високий статус, знаком приналежності до успішних людей.

Для небагатьох цей період став великим стартом. Диспропорція державних і ринкових цін робила окремих осіб мільйонерами «за одну угоду». Доступ до інформації і знайомства це вирішували. Великі державні підприємства мали товар, часто ліквідний, але не могли і не вміли його збути в нових економічних умовах. Ті, хто його продавав, збагачувались і розраховувались (або ні) з позичальником. Додатковому збагаченню допомагала інфляція: розраховуватися за отриманий товар через деякий час було легше, оскільки він здешевлювався. Такі відносини заклали фундамент значної диспропорції в соціальній стратифікації.

До цього суспільство відрізнялось певною уніфікованістю й аморфністю, схожими заробітними платами і відсутністю дрібних соціальних структур з притаманною їм культурою (традицією) колективізму.

Суть кризи цього періоду - це нищення державного майна, крах радянської (партійної) системи контролю та збагачення окремих осіб, збідніння більшості й невідповідність старим соціальним стандартам, а також - поява інформації про життя за межами СРСР. Суспільство бачило високі західні стандарти і свою безпомічність, причому соціальні стандарти вимірювались наповненістю магазинів товарами.

На початку 90-х можна було займатись усім. Правове поле часто не регламентувало сфер діяльності. Важливою була ініціатива підприємця і згода окремого чиновника. Проте соціум був не готовий до ініціативи. Політичний клас підсвідомо підтримував пасивність і сподівання на дотації.

Зі спогадів підприємців того часу відомо, що можна було «взяти», «дістати» і рідше купити, наприклад, мідний кабель, зробити з нього примітивним способом браслети і продати. Цьому сприяла масова віра людей в оздоровчий ефект таких браслетів. Отриманий зиск у тисячі разів перевищував витрати. Інший суб'єкт згадує, що вихід за кордон дозволив придбати факс, потім обміняти його на поставку алюмінію і вже, продавши цей алюміній, придбати п'ятсот факсів і перевірити з ними аналогічну схему.

Дикі, спонтанні капітали, які не передбачали капіталовкладень та кропіткої роботи, отримали два шляхи їх використання: витрати на гіперрозкіш і появу кримінальних схем, а друге – закладання основ реального бізнесу. Наявність збіднілих працівників і управлінців

державного апарату та власників «диких капіталів» робило миттєву спайку цих двох одиниць, як мінус і плюс.

Для більшості, за відсутності комерційної нотки та ініціативи, - це було неприродним і незрозумілим. Країни зі сталою заробітною платою для всіх, зі склянкою соку по 10 копійок у гастрономі й автоматами води на вулицях, зі склянок яких пила вся країна, та з наданням безкоштовних дачних ділянок працівникам підприємств уже не було - історія СРСР минула.

Виборчі кампанії (фактично до 2000-х) базувались на різних слоганах, але лейтмотивом було таке: ми (кандидати) бідні, як і ви. Ідея заробляти, збагачуватись не популяризувалась. Скоріше, пропонувались різноманітні соціальні пакети: мовляв, очікуйте, а ми надамо. Вартість виборчих кампаній перших років незалежності не була катастрофічно велика - тоді могли вигравати рядові дільничні мільйонери та вчителі, спираючись на власну ініціативу й активність.

Разом із тим вибори стали шляхом входження у владу, а влада - інструментом доступу до інформації та ресурсів, тобто збагачення. Вже за кілька років вартість виборчих кампаній стрімко зростає, але інформація про це максимально приховувалась.

Одна із перших публічних заяв депутата Верховної Ради після парламентських виборів 1998 р. говорила про те, що в середньому виборча кампанія для групи підприємців, які стали теж депутатами (близько ста чоловік), коштувала один мільйон доларів. Вибори стали справою багатих осіб. Але ознакою часу є те, що використання таких грошей було прямим порушенням виборчого законодавства, і за зізнанням не слідували хоча б формальні розслідування, тим більше санкції. А агітаційні кампанії й надалі залишались у форматі «про бідність».

Сьогодні напередодні президентських виборів 2010 р. носії пропаганди позиціонують себе так, що я наведу порядок, тобто як адміністраторів з наголосом, що саме я, без відповіді чому і без пропаганди економічних програм. Щоправда, для кандидатів стало модним атрибутом наявність рукопису (книги). Але чомусь слабо віряться в авторство, тому вони лишаються як атрибут, а не «ноу-хау». Кандидати не позиціонують себе з командою, хоча про «команду» мова йде. Для класичного розуміння команди це озвучення того, що при мені такі-то будуть відповідати за освіту, за оборону, за фінанси і т.д.

В наявній політичній ситуації популяризація членів команди небезпечна, оскільки де-факто таких команд немає, а популяризація когось запускає на політичну орбіту нових гравців, що стають прямими конкурентами і опонентами, а не сильними членами команди.

Свого часу хорошим депутатом вважався той, хто робив персоналізовані дотації. Заради справедливості варто відзначити, що були й ідейні, які підтверджували свій рейтинг громадською роботою. Із запровадженням пропорційної виборчої системи депутат як інститут представництва стрімко віддалився від виборця, значно порідішали громадські приймальні.

Те, що відбувається в економічному житті, можна назвати «дивна економіка». Радянська традиція залишила кульмінаційне відношення до посівних робіт і збирання врожаю. В народній творчості є такі гуморески з цього приводу, що весна прийшла не очікувано. Сільгоспроботи та їх трансляція тривають у форматі «битва за урожай». Причому змінився ключовий показник: сільське господарство стало приватним, а не державною справою. Дивність полягає в тому, що розмір врожаю не впливає на благополуччя суспільства, яке ніби має перейматися - буде врожай чи ні. Насправді збагачується окрема компанія, її власник, які не є флагманом сплати податків, що по-справжньому було б корисне державі.

Ці компанії не відрізняються культурою сплати податків. Як правило, великі корпорації мають «партнерів» в офшорних зонах, куди і стікають прибутки. Більше того, повернення коштів із-за кордону, назад в Україну, розглядалося як інвестиції, чому держава надавала ще додаткові пільги.

Неплатники (мінімізатори) податків мають цілком логічне виправдання, стверджуючи, що сплата податків не призводить до поліпшення доріг, медицини і соціальної захищеності громадян. Тобто проблема - це ефективність використання бюджетного ресурсу. Громадяни не можуть оцінити, чи ефективно витрачаються державні кошти. Цьому сприяє легенда про відсутність коштів і що ми бідні. Як наслідок - ці ж громадяни бачать якість доріг, якість медичних послуг, що не потребує коментарів. На жаль, ми з вами не можемо пожити якийсь час в іншій Україні і побачити, що можна зробити ефективно навіть із наявним ресурсом. Як приклад, не можу не навести власні спостереження. Скажімо, на одній вулиці стоять дві високоповерхівки, приблизно одного року будівництва, тобто за основними показниками схожі. Обидва будинки

організовані в ОСББ і мають управляючого. В чому ж відмінність? Один із будинків не виконує ремонтів і не проводить благоустрою з простою інтерпретацією, що немає коштів. Аналогічний будинок поруч здійснює благоустрій, значні капіталовкладення в ремонт і оздоблення. Відмінність - у керівництві, тобто в управлінському апараті, в мотивації першої особи.

Що стосується мотивації державних службовців, то абсолютна більшість розглядає роботу як індивідуальний соціальний захист. Чиновники ж верхніх ешелонів - як доступ до ресурсу. І надзвичайно низький відсоток, який може бути соціологічною похибкою, - як реалізацію управлінських здібностей.

На фоні поганих доріг, поганої медицини є парадоксальним те, що домінують публікації про статки окремих осіб у виданнях «Кореспондент» та ін. Насправді патріотично, по-державницьки було б демонструвати сплату податків, як персонально так і сумарно з підприємств, якими володіє ця особа. Думаємо, що багатьох такі матеріали здивували б. Хоча для «західних» стандартів ця інформація є відкрита й обов'язкова. Більш того, 1% найбагатших людей у США сплачують до федерального бюджету до 30% його наповнення, найбагатші 10% (включно з першим відсотком найбагатших) сплачують разом 60% [1, с. 244].

Логіка «західної» економіки така, що зі сплаченими податками гроші зароблені. Ми ж намагаємось демонструвати, хто у кого і скільки відібрав. Особливо це актуально на фоні чергової хвилі рейдерства. Про рейдерський стан речей в економіці особливо ніхто не пише, ніби цього не існує. Щоправда, законодавці можуть похвалитись розглядом антирейдерських законопроектів. Це дійсно актуально на другому десятилітті такої практики в Україні, ніби ті, що збагатились, таким чином прагнуть законсервувати нове власне майно.

У свою чергу, держава не цінує платників податків. Держава представлена цілком конкретними чиновниками, які мають цілком конкретну логіку, що краще горобець у руках (у власному гаманці), а ніж журавель у небі (в державному бюджеті). Науковий обрис такий, що державні установи базуються на фіксувальних засадах. Умовно кажучи, якщо ти спромігся сплатити пристойні податки, то це означає, що до тебе можна йти ще й за штрафами. Такий механізм спрацьовує зворотнім способом: прозорий платник, постраждавши від додаткової перевірки, наступного року демонструє мінімальні заробітки, мінімальні податки, а приховані доходи дозволяють

погасити хабаром наслідки можливої перевірки. Таким чином формується черговий не продуктивний, а «дикий капітал».

У такому механізмі взаємин є й політична нотка, тому що чергові «нові керівники» різних рівнів для наповнення бюджету починають «збирання коштів», яке впроваджується аналогічною методикою, хоча для приємних популістських заходів. Натомість ми дізнаємося з політичних новин, що ключовою темою виборчої дискусії провідних партій в Ізраїлі є розмір бюджету, як продовження цього – ефективність використання. Це для пересічного виборця звучить дико, ніби не по-справжньому.

Фантомність кризи

Останніми роками спостерігалась дика тенденція, особливо помітна в містах: масово відкривались відділення банків і гральні автомати. Часто можна було спостерігати, як на місці колишнього гастроному з'являвся черговий банк і поруч - гральний салон. Магазин зникав. Раділи й ті, хто володів нерухомістю: вони здавали в оренду приміщення значно дорожче, ніж міг за це платити реальний бізнес. Відповідно, орендні ставки постійно зростали. Розуміючи те, що нове виробництво особливо не відкривалось, то логіка цих подій така: ідеш до банку, закладаєш квартиру, а потім у гральних автоматах програєш. Причому гральні автомати з'являлись і в найвіддаленіших селах, підтримуючи надію в «шару», що можна збагатитись випадково і не докладаючи зусиль.

Стандартом були великі відсотки прибутку. Тому сектором реального бізнесу, де потрібні були капіталовкладення, кропітка робота, цикл виробництва тощо, займались майже меценати. Із регулярним подорожчанням нерухомості достатньо було придбати землю і вже через рік вона коштувала на 50-100 % більше. До цього потрібно додати, що первинні ділянки часто виділялись не за гроші - їх продаж давав ресурс і маховик починав нове коло. І мова йде не про наділи 10 соток і навіть не гектар, а тисячі гектарів в одні руки. Коли ми говоримо «не за гроші», то мається на увазі те, що «наближені» до прийняття рішення й надалі створювали фінансово-політичні сім'ї. Особливим талантам вдавалось створювати ажіотаж, що підвищувало попит і вартість. Покоління «земельних операторів» не збиралось інвестувати, будувати і вирощувати. Ці елементи реального бізнесу були зайві і в «дивній економіці» невігідні. Такі відносини задавали певний темп і певні стандарти.

Справді, для цього сектора і для таких відносин настала криза, а от для реальної економіки - оздоровлення.

Якщо проаналізувати рекламу на білбордах, то до так званої кризи висіли реклами бутків хутра, коштовностей, горілки, дорогих клубів і ресторанів, при наймі вони домінували. Сьогодні з'являється нова тенденція - із падінням ціни рекламоносіїв можуть рекламуватись послуги, виробництво тощо.

Криза настала для тієї моделі, яка передбачала надприбутки. Натомість суспільство зі своїми статками не звикло до розкоші й особливо не відчувало себе по-панському. Скажімо, в селі, де не було швидкої допомоги, її немає і тепер. І без кризи поганий стандарт життя не погіршився.

Реклама повідомляла, що відкривались зарубіжні банки. Їхнє зарубіжне походження було ніби як більшою гарантією їхньої сталості. Пересічні громадяни вже не пам'ятали ощадних книжок СРСР, на які старанно збирали гроші, мріючи про автомобіль, кооперативну квартиру та вдале придане, і які в один день зникли. Тепер виникла нова довіра до банківських установ, адже вони пропонували реальні дивіденди. В цю довіру включились і малозабезпечені верстви, які ладні були відмовляти собі в якісному харчуванні, але пенсію чи частину заробітної плати покласти на рахунок, щоб через кілька місяців отримати кілька додаткових карбованців. Довіра була чи не єдиним позитивним моментом вітчизняної економіки.

Тенденція останнього часу – поява іноземних банків і злиття з ними вітчизняних - забезпечила прямі канали для ресурсів. Так, власником є банк, як юридична особа, але ресурс може міститись як на території України, так і за кілька секунд перекочувати в інші філії за межами кордонів держави. Тобто банк - це чисті вітрини фасаду і офісна техніка, тобто - пустушка без ресурсу, який перевели на інший рахунок. Масова поява банків була не свідченням економічного зростання, а плацдарм до активного виведення коштів з України. Дописувачі «Фокусу» дають такі дані, що на початок 2009 року виведення ресурсів з України сягало два мільярди доларів США на місяць. При відповідальному політичному класові це було б припинено. Нам зрозуміло, що таке відбувається за згоди державних мужів. З іншої публікації «Кореспондента» зрозуміло, що вітчизняні мужі купують європейські, а очевидно, й інші підприємства автобудування, кондитерські тощо. Причому ми

бачимо публічних покупців, які залучені в політичну діяльність в Україні. Найімовірніше, це десята частина реальних процесів.

Логіка кризи - політична

Президент оголошує можливість чергових позачергових виборів. Власники капіталів через ЗМІ дають відповідь, що вони втратили значні ресурси. Ми розуміємо, що це не журналістське розслідування у вільній пресі, а певний сигнал у власному виданні. Сигнал про те, що грошей на вибори не дамо. Більше того, під створений інформаційний фон про значні втрати легше готувати системні схеми «мінімізування» надходження до бюджету – алібі вже є. Читач може вважати, що не слід хизуватися втратами. В бізнесі, якщо в тебе проблеми, то з тобою не варто мати справу. Тут на всю країну «інформують», хто з олігархів скільки втратив. Наша версія відмінна: український підприємець навчений рейдерами, рекетом і рейдами, тому завжди каже, що все погано, а це означає «більш-менш» або «все добре». Тому інформування суспільства про власні втрати як раз і підготувало до мінімізації бюджетних платежів великими фінансовими групами і вивільнило кошти для вдалих придбань у Європі.

Натомість стандарти дозвільної корупції не змінюються. На жаль, державні органи не працюють за своїм призначенням. Звичним стало, що правоохоронні органи в особі чиновників «захищають» торгові центри, ринки, потоки товарів, інколи - кримінальний бізнес. Влада не пропонує проектів проти кризи, окрім одного - як вибити кредитні гроші в МВФ. Жодного проекту легкого кредиту для малого і середнього бізнесу, нових програм оподаткування. Зрозуміло, що такий підхід не виправить криву навіть на короткий термін.

Таким чином, ми стверджуємо, що регіоналізму поточної кризи немає. В Україні системна і першочергова криза - це відсутність політичної волі у політичного класу, тотальний популізм і незацікавленість політичного класу в своєму народі. В свою чергу, народ, не сформований у потужне громадянське суспільство, допускає такі прояви. Суспільство форматується під стилістики, не маючи об'єднувальних ідеалів, спільної ідеї, мети, воно сприймає популізм, але готове сприйняти і мініфюрера.

Виборча президентська кампанія 2009-2010 говорить про відсутність об'єднавчого лідера, хоча такий імідж в агітації кандидатів використовується. Для аналітиків зрозуміло, що

кандидати підтримуються окремими фінансовими групами. Мотивація останніх - боротьба за ресурси владними інструментами. Про представництво мас або середнього класу не йдеться. Тому наступна президентська декада не обіцяє системних реформ.

1. Томас Р. Дай. Основи державної політики / пер. з англ. Г. Є. Краснокутського; наук. ред. З. В. Балабаєва. – Одеса: АТ БАХва, 2005. - 468 с.

УДК 321.01

«ПОВЧАННЯ ВОЛОДИМИРА МОНОМАХА СВОЇМ ДІТЯМ» ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ЗАПОВІТ НАЩАДКАМ

А. Медвідь

Володимир Мономах - князь-патріот, котрий бажав передати величезний досвід нащадкам і прагнув, щоб вони не повторювали помилок. Автор статті досліджує «Повчання Володимира Мономаха» як видатну пам'ятку політико-правової думки Київської Русі, в якій Мономах виклав свою ідею єдності Київської держави, намагаючись запобігти її розпадові на самостійні князівства.

Ключові слова: *політико-правова ідея, зовнішньополітична програма, державницька концепція, християнська мораль.*

The prince Volodymyr Monomakh was a patriot who wanted to share his great experience with future generations and didn't want them to make his own mistakes. The author of this article researches «Volodymyr Monomakh's Pouchenie» as a unique political legal monument of Kyivan Rus in which Monomakh stated his idea of Kyivan state's unity trying to avoid its disintegration on separate principalities.

Keywords: *political legal idea, foreign policy program, state conception, Christian moral.*

Після смерті Ярослава Мудрого 1054 р. починається зміна форми правління у Давньоруській державі з одноосібної монархії на монархію федеративну. Три брати – Ізяслав, Святослав і Всеволод - уклали між собою політичний союз після смерті батька, утворили тріумвірат і, спільно управляючи державою, забезпечували єдність і безпеку руських земель протягом майже двадцяти років.